

En åldrande befolkning och samhällsekonomin

ESKIL WADENSJÖ

RECENSION

Torben M Andersen och Jan Rose Skaksen: *Danmark går i gråt? – samfundsøkonomiske effekter af en aldrende befolkning*, Gyldendal, 2025, 184 sidor, ISBN 978-8-702-42854-4.

Sverige har i likhet med många andra länder en åldrande befolkning. Den dominerande faktorn bakom denna utveckling är att allt fler lever till en högre ålder. Andelen som är i aktiv ålder minskar därmed och försörjningsbördan för de i aktiv ålder ökar. Det motverkas på kort sikt av att fertiliteten är låg. På kort sikt innebär det visserligen att andelen som är i aktiv ålder ökar (barn och tonåringar är ju inte i aktiv ålder), men på längre sikt så bidrar den låga fertiliteten till att andelen som är i aktiv ålder minskar. För att inte befolkningen ska minska på grund av låg fertilitet behöver den vara 2,1 barn per kvinna och den är nu endast 1,4. Invandring motverkar åldrandet av befolkningen. De flesta som kommer från andra länder till Sverige är i aktiv ålder eller barn till dem.

Denna utveckling är som nämnts inte unik för Sverige. Tvärtom är en sådan utveckling betydligt starkare i bl a Japan och länder i Sydeuropa. Länder i Nord- och Västeuropa har samma typ av utveckling som Sverige. I vissa länder som de tre baltiska länderna har utvecklingen förstärkts av att många utvandrar. Detta, att andra länder har samma utveckling som Sverige och i en del fall haft det under en betydligt längre tid, betyder att vi kan lära oss mycket av dessa länders erfarenheter och också av de åtgärder de vidtagit som syftar till att motverka negativa ekonomiska konsekvenser av den demografiska utvecklingen.

Ett av de länder som möter samma demografiska utmaningar som Sverige är Danmark. Vi kan lära oss mycket om detta land av en innehållsrik och välskriven bok av två nationalekono-

mer, Andersen och Skaksen, *Danmark går i gråt? – samfundsøkonomiske effekter af en aldrende befolkning*. I boken är huvudfokus Danmark, men jämförelser görs i olika kapitel bl a med höginkomstländer som grupp men också ofta med enskilda länder och då ofta med Sverige.

Efter ett inledande kapitel behandlas i nästa kapitel den demografiska utvecklingen. Det visas att den demografiska utvecklingen är nästan densamma i flera västliga länder och också i genomsnitt för höginkomstländer. Andelen äldre ökar dock något mer i några länder som i Italien och Tyskland jämfört med t ex i Danmark och Sverige. Det finns också skillnader mellan grupper i de olika länderna. Kvinnor lever i genomsnitt till högre ålder än män och ju högre utbildning desto längre lever individer i genomsnitt. Uppgifterna är i detta fall för Danmark men det finns anledning att tro att samma gäller för andra länder. I kapitlet visas också att invandringen har föryngrat befolkningen i olika länder.

Av intresse är de stora skillnaderna i ålderssammansättning mellan olika kommuner i Danmark. I vissa är andelen äldre mycket hög och andelen förväntas öka och bli än större. Det leder till utmaningar för ekonomin vad gäller bl a äldreomsorg. Det finns samma typ av problem för avfolkningkommuner i Sverige. I boken redovisas också en jämförelse av hälsotillståndet i olika länder bland de äldre. Detta är relativt gott i Danmark, men i en del länder som Schweiz och Japan är det betydligt bättre. Hälsotillståndet för äldre har betydelse för möjligheterna att arbeta till en högre ålder och påverkar behovet av olika typer av vårdinsatser.

Ett kapitel behandlar ingående samsättningen bland de äldre. Detta görs främst vad gäller utvecklingen i Danmark men det finns också internationella jämförelser. Samsättningen av efterfrågan på arbetskraft kommer att

Eskil Wadensjö är professor i nationalekonomi vid Institutet för social forskning (SOFI), Stockholms universitet.
eskil.wadensjo@sofi.su.se

förändras enligt prognoser. Antalet anställda i offentlig sektor förväntas öka och antalet i privat sektor minska. Det sker också en omstrukturering så att vissa typer av arbeten kommer att minska och andra öka. Risken för att arbeten kommer att försvinna finns i alla länder men är relativt sett låg i Danmark och än lägre i Sverige, om än ganska omfattande även i båda dessa länder. Strukturuomvandlingen påverkar efterfrågan på arbetskraft. Med en ökad andel av befolkningen som är äldre är det viktigt att följa utvecklingen av andelen sysselsatta bland dem och denna följs från 2010 t o m 2023 i Danmark. Det har skett en betydande ökning av andelen äldre som är i arbete under denna period. Skillnaderna är dock stora mellan olika utbildningsgrupper. Ju högre utbildning desto fler är sysselsatta vid given ålder. I kapitlet jämförs också utvecklingen bland de äldre i fyra länder: Danmark, Sverige, Nederländerna och Tyskland. Utvecklingen är likartad i de fyra länderna, men sysselsättningen är något högre i Sverige än i de andra tre länderna.

I ett påföljande kapitel görs en fördjupning på några områden. En fråga som behandlas är hur mycket BNP per capita förändras när andelen av arbetskraften som är äldre ökar. En andra fråga är hur Japan har hanterat följderna av att befolkningen åldras. Japan har tidigare och än mer nu i en högre grad åldrad befolkning än andra länder. En tredje fråga är hur sammansättningen av efterfrågan förändras när en större andel av befolkningen är äldre. Ett resultat är att en större andel av konsumtionen går till boendekostnader.

Ett utförligt kapitel behandlar det danska pensionssystemet med jämförelser med detta i några andra länder. Det danska systemet bygger på en grundförsäkring som består av ett basbelopp plus en inkomst- och förmögenhetsbe-

prövad del, samt av olika avtalsförsäkringar. Pensionsåldern höjs gradvis så att det förväntade antalet år som en person ska uppbära pension är konstant. Totalt ger det danska pensionssystemet en god täckning och andelen fattiga pensionärer är få i Danmark. Jämfört med Finland, Norge och Sverige är inkomstkompensationsgraden högre för de som har låga och medelhöga inkomster. För de som har höga inkomster är inkomstkompensationsgraden högst i Sverige. Jämförs de inkomster som de pensionerade har som pensionärer med de inkomster de hade när de var 57–59 år så har de danska pensionärerna en hög täckningsgrad, allra högst för de som hade lägst inkomster när de var 57–59 år.

Det danska pensionssystemet är ett avgiftsbestämt system byggt på fonderade medel (*defined contribution system*) och det innebär att stora fonder har byggts upp vilket innebär att Danmark har ett stort nettotillgodohavande till andra länder. Sverige har inte detta eftersom systemet visserligen är avgiftsbestämt men inte bygger på att avgifterna går till fonder (*notional defined contribution system*).

I två avslutande kapitel behandlas hur utvecklingen kan förväntas bli med alternativa antaganden för livslängdsutvecklingen, för högre eller lägre fertilitet än den nuvarande samt för två olika utformningar av en arbetstidsförkortning. Det finns också en diskussion om huruvida och i så fall hur utvecklingen mot att en allt större andel av väljarkåren är äldre kan få ett inflytande på den politik som förs i olika avseenden. Boken innehåller mycket av intresse för vilka konsekvenser en åldrande befolkning har för samhällsekonomin i Danmark. Analysen är av intresse även för andra länder med en likartad befolkningsutveckling som bl a Sverige.